

Н.В. Криволапчук
Житомирський державний університет
Імені Івана Франка
Науковий керівник: кандидат філологічних наук,
доцент Савчук І. І.

Моделювання *ПРОСТОРУ* засобами сучасної англійської мови: семантико – когнітивний аспект

Одним із пріоритетних напрямів лінгвістичних досліджень у рамках когнітивно-дискурсивної парадигми є вивчення взаємозв'язку мовної системи та концептуальної картини світу. Так серед найважливіших концептів у структурі англійської концептуальної картини світу виділяється концепт *ПРОСТІР*, що концентрує інформацію про рух, шлях та час. Дослідженням цього питання займалися зарубіжні та вітчизняні вчені, такі як О. С. Кубрякова, Ю. С. Степанов та інші. Тому в даній роботі досліджується концепт *ПРОСТІР* в сучасній англомовній картині світу.

Актуальність даної статті полягає в дослідженні та аналізі концепту *ПРОСТІР* в сучасній англомовній картині світу, поставивши за мету дослідити когнітивні ознаки *ПРОСТОРУ*.

Щоб досягти поставленої мети, необхідно вирішити такі **завдання**:

- 1) розглянути когнітивний підхід до розгляду проблеми співвідношення мови та мовлення;
- 2) дослідити значення концепту та орієнтацію в просторі;
- 3) дати визначення *простору* в сучасній англомовній картині світу;
- 4) розглянути *простір* як універсальну картину світу та виділити когнітивні ознаки його.
- 5) Проаналізувати модель Фрейма.

Об'єктом дослідження є *концепт простору* в сучасній англомовній картині світу. **Предметом** дослідження є орієнтація в просторі та його когнітивні ознаки.

Когнітивізм є сукупністю наук, яка об'єднує дослідження загальних принципів, що керують розумовими процесами. Таким чином, мова представляється як засіб доступу до розумових процесів. Саме в мові фіксується досвід людства, його мислення; мова – пізнавальний механізм,

система знаків, специфічно кодифікуються і трансформують інформацію. Об'єктом когнітивної лінгвістики є мова як механізм пізнання [7].

Однак попри розмаїття підходів до тлумачення поняття "мова", в сучасній науці таки сформоване загальне уявлення про цей феномен.

Мова – це абстрактне уявлення про єдину людську мову в якій зосередженні загальні уявлення про реальну людську мову, універсальні ознаки всіх конкретних мов. Конкретні ознаки – численні реалізації властивостей "мови загалом", яка є семіотикою, знаковою системою, що виникла природно і має соціальне призначення, тобто існує для певного соціуму [1, 8].

Питання взаємодії мови та мислення є одним з головних для лінгвістики з найдавніших часів. У сучасній науці нерідко говориться про співвідношення мови і свідомості, а насправді мається на увазі співвідношення мови та мислення, і навпаки.

Зупинимось на розрізненні понять "свідомість" та "мислення", оскільки це надзвичайно важливо для вирішення поставленої проблеми. Свідомість – це весь процес відображення дійсності нервово-мозковою системою людини, усвідомлене буття, суб'єктивний образ світу. Мислення – це узагальнене відображення дійсності в свідомості у формах понять, суджень і умовиводів (силогізмів); це вища форма активного відображення суб'єктивної реальності, яка полягає в цілеспрямованому пізнанні суб'єктом суттєвих зв'язків і відношень предметів та явищ, у творчому продукуванні нових ідей, у прогнозуванні подій і вчинків [2, 37].

З точки зору базової категорії *концептуальної семантики* – концепт трактується як ідеальна сутність, що формується в свідомості людини у вигляді глобальної, певним чином організованої, різносубстратної розумової одиниці, багатомірне ідеалізоване утворення, яке втілює культурно зумовлені уявлення етносу про світ та може опредметнюватись системою мовних засобів. Концепт розглядається як репрезентант інформації – досвідно-енергетичного кванту, який надходить до свідомості людини у вигляді різного роду інформаційних енергем, із яких він формується [6].

Семантично концепт являє собою деяку абстракцію, що узагальнює значення ряду своїх реалізацій. До *семантичної структури концепту* належать усі ознаки поняття (ядро концепту), а також його вихідна форма (етимологія), стиснена до основних ознак змісту історія, сучасні асоціації, уявлення, оцінки, переживання тощо [6]. Така ментальна структура включає також усю

комунікативно значущу інформацію (інформацію про системну значущість знака концепту), когнітивну пам'ять слова (його смислова наповненість, яка корелює з першопризначенням знаку та ціннісними орієнтирами етносу) та прагматичний компонент (пов'язаний з ілокутивною та експресивною функціями мови).

Таким чином існують різні суттєві характеристики терміну "концепт". Однак у всіх означеннях можна виділити наступні спільні характеристики:

- 1) концепт нерозривно пов'язаний з культурою;
- 2) він є елементом людської свідомості, як результатом мисленнєвої діяльності;
- 3) концепт залежить від досвіда людини і його знань про світ [3].

Що ж стосується семантики поняття "ПРОСТІР" то вона досить розгалужена.

До неї відносять сукупність відношень, що означають: 1) координацію співіснуючих об'єктів; 2) їх розташування одне щодо одного; 3) порядок розташування одночасно співіснуючих об'єктів; 4) напрямок [4]. Ці досить широкі уявлення про зміст категорії простору конкретизуються у більш вузьких поняттях, предметах та явищах дійсності.

Головними елементами, які при розкритті змісту категорії "простір" можна застосувати для аналізу контексту є: 1) протяжність, об'єм, форма; 2) місце, напрямок, орієнтація; 3) розташування предметів один щодо одного, віддаленість; 4) членування простору, межа, рубіж; 5) особливості простору (закритість, відкритість, обмеженість, необмеженість); 6) характер поверхні [5].

Також слід зазначити, що існують такі підходи до визначення концепту: когнітивний, культурний, когнітивно-структурний та лінгвокультурний. Концепт же розглядається як репрезентант інформації – досвідно – енергетичного кванту, який знаходиться у свідомості людини у вигляді різного роду інформаційних енергем, із яких він формується. У свідомості ж людини концепт породжується на основі результатів практичної діяльності, пізнання та оцінки об'єктивного світу. Таким чином у сучасних мовознавчих студіях категорія *простору* останнім часом тісно злилася з концептами переміщення, руху, шляху.

Найбільшою за масштабом і найважливішою для сприйняття світу і всій життєдіяльності людини, і тому важливою і виступає для людини така цілісність, як простір – це те, що охоплює людина, те що вона усвідомлює

навколо себе, те що людина бачить навколо себе. На думку О. С. Кубрякової, простір – це середовище всього, що існує, оточує, в якому все відбувається і трапляється, дещо заповнене об'єктами і людьми. Інша особливість простору для людини заключається в структурності простору. Проективні і перспективні відносини знаходяться в тісному взаємозв'язку і припускають координацію між різними просторовими предметами і конфігураціями. Разом з тим простір проявляється і як пересічення доріг, простір складається із початкових і кінцевих пунктів. Внаслідок чого до концепту "шлях" потрібно включати і його вимір. Тим самим виникає і поняття відстані, паралельності в залежності з мірою виміру.

Отже, простір – це частина чи сама площа, ділянка, зона, яка є порожньою, вільною чи доступною для використання, яка призначена для особливих цілей; це площа між предметами, речами у проміжку часу. Також можна виділити такі когнітивні ознаки простору: "різновиди простору" – *area, place, room, surface, container, extent*;

2) "властивості простору": а) якісні – *empty, available*, б) кількісні – *the amount, limited extent*, в) структурні – *set apart, in one, two, three dimensions*;

3) "мета використання або призначення" – *for a specific purpose: to place or arrange things, for privacy or time*;

4) "об'єкти та суб'єкти простору" – *objects, people, events*;

5) "властивості розташування об'єктів" – *have relative position, direction, distance*;

б) "час існування простору – *a period of time*.

Фреймова модель концепту *ПРОСТІР* виглядає так:

[ТАКИЙ1 ЩОСЬ1: простір є для ТАКИЙ2 ЩОСЬ2 призначення з (ТАКИЙ3 ХТОСЬ1: суб'єкти дії ЩОСЬ3: об'єкт) ЗАРАЗ: час].

Отже, дослідження концепту *ПРОСТІР* є актуальним для сучасної лінгвістичної науки та подальших лінгвістичних відкриттів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики: підручник / Ф. С. Бацевич – К.: Академія Альма Матер, 2011. – 302 с.
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник 2-ге видання / М. П. Кочерган – К.: Академія Альма Матер, 2006. – 368 с.
3. http://genhis.philol.msu.ru/article_120.shtml Библиотека : Теория языка Концепт Автор Ю. С. Степанов

4. <http://www.dissercat.com/content/semantika-proizvodnogo-slova-na-materiale-otglagolnykh-sushchestvitelnykh-s-suffiksami-ment-#ixzz2h9UxZfaY>
5. <http://www.dissercat.com/content/kognitivnye-strategii-oboznacheniya-formy-obektov-v-russkom-i-angliiskom-yazykakh#ixzz2j2PgMvZE>
6. znaimo.com.ua
7. <http://bukvar.su/inostrannyj-jazyk/29103>